

VEEL KORD RÄGAVERE LAHINGUST

Lahingu 70. aastapäevale pühendatud kirjutises eelmise aasta 17. detsembril «Viru Sõnas» käsitleb August Kondoja mitmetele tsitaatidele toetudes seda olulist sündmust, andes sõnadega «vaenlased» ja «meie» toimunule kindla omapoolse hoiaku. Viimasest märksõnast lähtuvalt märgistas 1967. ja 1983. aastatel Vinni NST Rägavere lahingupaiga mälestuskivi ja -märgiga.

Et pooltõdede aeg on otsa saamas, siis on normaalne, et ka

selle lahingu sündmusi peaks vaatama uudest vaatevinklist. Seepärast alustaksin küsimusega, mis tõsi küll jääb siiski ajaloo ja ajaloolaste otsustada: kas Rägavere lahingut kui eestlaste esimest selleaegset suuremat vastuhakku pidada vabadussõjaks või kodusõjaks? Lisada tuleb sedagi, et selle lahingu kaotamisega sai alguse Eesti Vabariigi vägede taandumine kuni Jõelähtme kiriku müürideni, et seal pealetungiks uut jõudu koguda.

Oma sünni- ja töökoha tõttu on Mõdriku kandi inimestega

sageli jutuks olnud ka Rägavere lahinguga seonduv. Allpool siis sellest, mida kirjasõnas varem välja pole öeldud.

Olles kaotanud lahingu, püüdnud taganejad Kanarbiku künnal, Vetiku küla lähistel veel kord oma suurtükke üles seada, kuid edutult.

Lahingu võitjad lasksid Rägavere mõisa juures hiljem maha veel kolm vangilangenut. Viimased maeti koos lahingutes langenutega

Põdrakoplisse, Kaulbarsside perekonnakalmistule. Neid matsid mõisa töölisel.

Pärast lahingut algasid Rägavere vallas kohalike elanike arreteerimised, ülekuulamised ja mahalaskmised. Nii arreteeriti Miila külast Jakob Ratas ja Gustav Vitsut. Taheti ära viia ka tema naist, kuid viimane kavaldanud püssimehed üle — pannud lapsed voodisse haigeid teeskleva, et ise koju jääda. Mõdriku külast arreteeriti Liine Volke ja Tõnu Tiitso ning veel üks mees, kelle nimi on ajaloohämarusse kadunud.

Mõdriku mõisa kokkutoodute käest nõuti ellujäämiseks lüna — kolm tuhat kuldrubla. Selle toomiseks anti aega üks öö. G. Vitsut tõi ja arvatavasti ka L. Volke ning nad vabastati. T. Tiitso, sirgjooneline ja külas lugupeetud mees öelnud kullandõudjail: «Mul on, aga ma ei too. Kui leiate, et teil on õigus, laske maha.» Ta lastigi koos J. Ratsi ja tundmatu mehega maha. See sai teoks Mõdriku mõisa puuviljaaia taga. Veel neljakümnendatel aastatel olid nende mälestuseks vahtra koorde lõigatud ristid näha.

Ja nüüd mõnda ka mälestussambast. Sellegi saatus on paljus ligilähedane omataoliste ja neist on tänavu seoses massiliste taastamistöödega palju lugeda olnud.

Mõte toonaseid sündmusi mälestussambaga jäädvustada kuulub tollasele Rägavere kooli juhatajale Aleksander Miikkalile. Asukohaks valiti nurk Rannapungerja—Rägavere mõisa tee pöördel, nn. Kurenoka kungas.

Selle püstitamise eesotsas oli kooli kauaaegne ehitusmeister Rein Ribin. Agaralt aitasid kaasa kohalikud talumehed. Nad töid ehitusele igaüks kolm ilusat põllukivi, valides need oma maalt. Hiljem teadsid nad, milises sambas just nende kivid on ning käisid neid uhkuse ja heldimusega katsumas.

Samba ilu peitus tema lihtsuses ja tagasihoidlikkuses: 3,8

meetri kõrguse ja jalamilt 1,5 meetri laiuse ausamba ülemine osa oli tumedast graniitkivist.

Sammas avati 1931. aasta augustis. Selle õnnistas Viru-Jaagupi kiriku pastor Jaan Kiivit. Kõneles ka koolijuhataja A. Miikkal. Kohal oli Eesti Vabariigi Armeed kindralstaabi ülem N. Reek koos kõrgete ohvitseridega. Toimus sõjaväeparaad. Oli tulnud ka palju siitkandi inimesi.

Mälestusmärgi ümbruse hooldamine jäi sinise kooli õpilaste hooldeks. Riiklike pühade puhul toimusid mälestussamba juures paraadid ning siit mindi rongkäigus panema pärgi lahingus langenute haudadele.

Suures lammutamishoos purustasid 1940. aastal kohalikud tumedad jõud ka selle mälestussamba. Tekstiga kivi viidi lähedale heinamaale ja kohalikul talumehel Eduard Roosnal kästi see lõhata. Mees, kes ise oli osa võtnud samba ehitamisest, ei saanud seda teha. Ta jättis käsu täitmata, pannes pettekujutuse loomiseks laengu lõhkema paarisaja meetri kaugusel. Terveks jäänud kivi matsid nad koos Mõdriku talumehe Heinrich Nikkeriga Rägavere mõisa viiva tee alla.

1942. aastal mälestussammas taastati. Ent lõplikult purustasid selle 1944. aastal sõjaväelased.

Rägavere kooli lapsed hakkasid samba kilde koju viima. Mälestuseks. Rägavere valla täitevkomitee esimees Eduard Sibirik hakkas kilde kodudest ära korjama.

Ja nüüd tänasesse päeva. 1988. aasta augustikuus tegid endise Rägavere kooli lõpetanud oma kokkutulekul üksmeelse otsuse — ka Rägavere lahingus langenute monument tuleb taastada. Tegime selleks seaisamas korjanduse ja moodustasime organiseeriva komisjoni.

Tänaseks olemine tellinud taastamise projekti ja lasknud koostada eelarve ning teinud kokkuleppeid ehitusmaterjalide saamiseks.

Meeldiv oli rajoonilehest lugeda, et Vinni NST ja Vilde kolhoosis samasugust soovi on avaldatud. Konsolideerigem siis. Võtke teatavaks, et selle ettevõtmise finantseerimine toimub «Virumaa» fondi kaudu, sihtannetustena.

19. detsembril 1988

Erich ERILT
P. S. Honorar Rägavere samba taastamiseks.

